

GOVOR
DR. BORUTA RUSA
OB OTVORITVI
RAZSTAVE
BLED 1941-1945

BLED, september 2005

GOVOR DR. BORUTA RUSA OB OTVORITVI RAZSTAVE BLED 1941-1945

Spoštovani!

Prisrčno vas pozdravljam v imenu K. O. Z. Z. B. Bled. Poseben pozdrav velja gospodu županu Jožetu Antoniču, gospej Boženi Kolman Finžgar, direktorici Knjižnice A. T. Linharta in seveda osebju blejske knjižnice. Prisrčen pozdrav tudi pevcem iz Zasipa in članom Kulturnega društva iz Bohinjske Bele.

Veseli smo, da med nami lahko pozdravim našega prijatelja Stanka Vrhunca, še preživelega udeleženca blejske uporniške akcije 17. julija 1941.

Zbrali smo se na tej ponovljeni spominski razstavi, ki bo na ogled do 30. septembra v tukajšnji knjižnici, kjer so nas prijazno sprejeli, da se poklonimo in počastimo spomin na naše padle sokrajane v partizanskih bojnih vrstah in tistim, ki so padli kot talci ali umrli mučeniške smrti v taboriščih ali zaprti.

Zbrali smo se, da si jih vtisnemo v neizbrisen spomin in, da obeležimo 17. julij, dan upora proti okupatorju na Bledu, spominski dan, krajevni praznik Bleda, ki ga s presledki praznujemo že 60 let.

Ta dan praznujemo, da ne pozabimo dogodkov pred 64. leti. Moramo se pogovarjati in ne samo na dan našega krajevnega praznika, moramo se pogovarjati vsakokrat, ko kdo blati ideale uporništva, ideale naše narodnoosvobodilne vojne v letih 1941-1945, kar doživljamo zadnje čase.

Prav je, da se spominjamo in ne pozabimo na 6. april pred 64. leti, ko je bila Dravska banovina kraljevine Jugoslavije brez vojne napovedi brutalno napadena in zasedena od nacifašističnih okupatorjev. Jugoslovanska kraljeva vojska se je 8. aprila brez odpora umaknila z Gorenjske na Dolenjsko in bila tam razpuščena. Popolen razpad vojske je med drugim povzročila vest, da so z nemško pomočjo na Hrvaškem polastili oblasti Ustaši.

Bled so po nekajdnevnem brezvladju zasedli Italijani, te pa so kmalu zatem zamenjali Nemci. Prišli so tajni policisti (Gestapo), SA enote, redna policija, uradniki, nemške učiteljice, nemške vrtnarice in deželni glavar iz Celovca s celoto zasedbo. Dobil je nalogo, da čimprej priključi Gorenjsko nemškemu rajhu, da izvede ponemčenje, rasno in politično primernih prebivalcev, ostale prebivalce pa naj bi izgnal in na njihove domove nastanil Nemce.

Urad za utrditev nemštva se je iz Celovca preselil na Bled, pričeli so z uresničevanjem priključitve Gorenjske nemškemu rajhu. Napovedali s smrt slovenskemu narodu.

Že v noči na 9. april 1. 1941, so s pomočjo petokolonaša, izdajalec na Rožci, pobili Joža Vrhunca, hotelirja z Bleda. Dogodki so se vrstili z vso hitrostjo eden za drugim, tako so že 15. aprila izgubili frančiškane iz samostana na Brezjah, samostan pa zaplenili.

7. maja so aretirali vse Rome, 8. maja so zaplenili vse premoženje Judom in odvzeli matične knjige župniščem, 15. maja je bil objavljen razglas delovne obveznosti za vse ženske in moške od 14-60 leta starosti.

7. maja so zaplenili in ukinili vse slovenske šole, vplivne slovenske narodnjake, zlasti učitelje in duhovnike so zaprli v Begunjah in jih nato izgnali v Srbijo.

Od 14. junija je veljalo obvezno obiskovanje nemških jezikovnih tečajev za šoloobvezne otroke.

10. junija so zaplenili vso premožnost in nepremično premoženje cerkvi.

21. junija so v župnišču na Bledu odprli prvi nemški otroški vrtec na Gorenjskem.

24. maja je bila ustanovljena Koroška ljudska zveza, Kärntnerfolksbund, njihovo glasilo Karawankenbote pa je začelo izhajati 5. junija 1941.

6. junija so vsem Slovincem odvzeli radijske sprejemnike.

2. maja so razglasili prenehanje vseh političnih organizacij, vseh društev in zvez, izdali so opozorilo, da so stranke v uradih dolžne govoriti samo nemško, če pa ne znajo, so dolžni seboj privedi tolmača.

Ponemčenju naj bi služil tudi Wehrmannschaft po vzoru SA (Sturmabteilung) jurišne enote, ki so ga začeli ustvarjati 25. junija.

7. julija je pričela delovati ženska organizacija.

V drugi polovici julija meseca so zasnovali Koroško-mladinsko zvezo in pošiljali naše mladeniče v Landskron na Koroškem v t. i. Hitlerjugenderziehungslager.

Izdali so poštno znamko Veldes Deutsch für immer. Hitler je obiskal Maribor in zahteval, da napravijo to deželo ponovno nemško.

Izdali so odredbo o obveznih javnih napisih v nemščini in obenem preverjali prebivalstvo o arijskem poreklu. Cerkev je ostala brez duhovnikov, pripravljali so smrt slovenskemu narodu.

Zavedna slovenska mladina vzgojena v ljubezni do domovine z znanjem zgodovinskih izkušenj tega ponižanja ni mogla sprejemati in uprla se je največji vojaški sili tistega časa.

Med blejskimi ljudmi je nastal vsestranski odpor do okupatorja. Jaka Bernard in Oskar Pogačnik sta se umaknila v ilegalo že prve dni meseca junija. Jaka se je povezal s somišljeniki in začel z resnimi pripravami za narodno vstajo na področju Bleda.

Že 29. julija je postal komandir Jeloviške čete Ilija Gregorčiča in resen nasprotnik okupatorja, saj so nanj razpisali nagrado 50.000 RM.

17. julija je zbral blejske mladince in izvedli so obsežno uporniško akcijo na Bledu.

To noč in do tretje ure zjutraj so zaplapolale slovenske zastave, razobešeni so bili lepaki s pozivom na oborožen upor z gesli OF. Cesta iz Bleda do Lesc in ceste po Bledu so bile popisane z gesli za upor. Okupator je bil zaprepaden.

Poveljstvo policije je smatralo akcijo blejskih mladincev v središču Bleda za sabotažni val, ki se je razširil po vsej Gorenjski, z razstrelitvijo nekaterih mostov, cest in telefonskih naprav ter napad na orožniško postajo v Križah pri Trziču.

Nacisti so pričeli s streljanjem talcev. Prvi talci na Gorenjskem so bili ustreljeni v Spodnjih Gorjah 28.08.1941, že 04.09.1941 pa v Lescah. Pričeli so z izgonom sorodnikov partizanov v taborišča.

Blejke in Blejci so vstopali v partizanske vrste. Sodelovali so v decembrski vstaji leta 1941, v borbah Cankarjevega bataljona, v enotah Gorenjskega odreda in Koroškega odreda, v enotah 30. in 31. divizije 9. korpusa, v Jeseniško-bohinjskem odredu od Mežaklje, Pokljuke, Jelovice, Dolenjske, Bele Krajine, Štajerske, Koroške do osvoboditve.

Sodelovali so v borbah za osvoboditev vsega slovenskega etničnega ozemlja Slovencev.

Številne Blejke in Blejci so žrtvovali svoja življenja za našo svobodo in tudi za našo slovensko državo.

Danes se posvečamo njihovem spominu, ne samo z vsem spoštovanjem in globoko hvaležnostjo, temveč tudi zato, da jih ne pozabimo, da ne pozabimo, da nikdar ne bodo izbrisana njihova imena iz spomina našega naroda, naših ljudi, da v njihovem imenu delamo za mir, za strpnost med ljudmi, za razumevanje in z zavzetostjo za socialno pravičnost, za dialog.

Moramo se spominjati, da ne pozabimo in vselej znati zavzeto in vsakokrat odgovoriti, ko odgovorni posamezniki blatijo naše uporništvo, našo narodnoosvobodilno borbo, kar doživljamo zadnje čase prav od našega gorenjskega rojaka in, ko blatenje soljudi postaja del našega vsakdana. Dovolj je, če odgovorimo z besedami pokojnega mariborskega škofa dr. Vekoslava Grmiča na Poljani 07.05.1998: »Bili smo na pravi strani, na zavezniški strani, sicer pa nam je narekovala naša vest, da branimo svoj narod pred uničenjem, da branimo evropsko civilizacijo in krščanstvo pred germanskim poganstvom in podivjanostjo nemških nacistov. Ponosni smo na prehojeno pot.«